

Функціонування і розвиток механізмів державного управління
УДК 351 : 334(477)

Орлова Наталія Сергіївна

*доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Київський національний торговельно-економічний університет*

Орлова Наталия Сергеевна

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
профессор кафедры публичного управления и администрирования
Киевский национальный торгово-экономический университет*

Orlova Nataliia

*Dr. Sc. (Public Administration), Professor,
Professor of the Department of Public Administration and Administration
Kyiv National University of Trade and Economics*

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ

МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

МЕХАНИЗМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

MECHANISMS OF GOVERNMENT REGULATION OF SMALL

BUSINESS' DEVELOPMENT IN UKRAINE

***Анотація.** У статті виділено суб'єкти державної підтримки малого підприємництва (загальнодержавні, регіональні та місцеві органи влади) та інструменти державного регулювання: економічні механізми (механізми державного управління банківською, податковою, грошово-валютною діяльністю); інформаційні механізми (надання інформації, створення інформаційно-телекомунікаційних мереж); правові механізми (закони Верховної Ради України, Укази Президента, постанови Кабінету*

Міністрів України). Проаналізовано динаміку розвитку малого підприємництва в Україні та особливості регіонального розвитку малого бізнесу.

На підставі дослідження позиції України в рейтингу оцінки ділового клімату *Annual Business Climate Assessment*, рейтингу Світового банку «*Doing Business*» доведено, що умови розвитку бізнесу покращуються, кількість малих та середніх підприємців збільшується. Зважаючи на позитивні реформи уряду, виділено основні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні: неплатоспроможність суб'єктів господарювання, високі ставки податків та складне адміністрування податків, часті зміни економічного законодавства, високий регуляторний тиск та корупція, низький рівень довіри бізнесу до державної політики, низький рівень зайнятості населення України; зростання бідності населення країни; відсутність взаємної соціальної відповідальності у підприємців і найманих робітників; відсутність соціальної захищеності суб'єктів малого підприємництва та ін.

З метою створення сприятливих умов для підприємницької діяльності визначено пріоритети державної підтримки бізнесу (зменшення кількості документів, необхідних для ведення підприємницької діяльності, спрощення податкового адміністрування та полегшення доступу до законодавчої інформації щодо ведення бізнесу через створення єдиного інформаційного ресурсу, соціалізація малого підприємництва). Розвиток механізмів підвищення рівня соціалізації малого підприємництва допоможе сформувати потужний середній клас в економіці України.

Ключеві слова: державне регулювання, малий бізнес, соціалізація малого підприємництва.

Аннотація. В статье выделены субъекты государственной поддержки малого предпринимательства (общегосударственные,

региональные и местные органы власти) и инструменты государственного регулирования: экономические механизмы (механизмы государственного управления банковской, налоговой, денежно-валютной деятельностью); информационные механизмы (предоставление информации, создание информационно-телекоммуникационных сетей); правовые механизмы (законы Верховной Рады Украины, Указы Президента, постановления Кабинета Министров Украины). Проанализирована динамика развития малого предпринимательства в Украине и особенности регионального развития малого бизнеса.

На основе исследования позиции Украины в рейтинге оценки делового климата *Annual Business Climate Assessment*, рейтинге Всемирного банка «*Doing Business*» доказано, что условия развития бизнеса улучшаются, количество малых и средних предпринимателей увеличивается. Несмотря на положительные реформы правительства, выделены основные проблемы развития малого бизнеса в Украине: неплатежеспособность субъектов хозяйствования, высокие ставки налогов и сложное администрирование налогов, частые изменения экономического законодательства, высокое регуляторное давление и коррупция, низкий уровень доверия бизнеса к государственной политике, низкий уровень занятости населения Украины; рост бедности населения страны; отсутствие взаимной социальной ответственности у предпринимателей и наемных работников; отсутствие социальной защищенности субъектов малого предпринимательства и др.

С целью создания благоприятных условий для предпринимательской деятельности определены приоритеты государственной поддержки бизнеса (уменьшение количества документов, необходимых для ведения предпринимательской деятельности, упрощения налогового администрирования и облегчения доступа к законодательной информации по ведению бизнеса через создание единого информационного ресурса,

социализация малого предпринимательства). Развитие механизмов повышения уровня социализации малого предпринимательства поможет сформировать мощный средний класс в экономике Украины.

Ключевые слова: государственное регулирование, малый бизнес, социализация малого предпринимательства.

Summary. In the article identified subjects of small business' government support (national, regional and local authorities) and there are highlighted instruments of government regulation: economic mechanisms (mechanisms of government management of banking, tax, monetary and currency activities); information mechanisms (providing information, creation of information and telecommunication networks); legal mechanisms (laws of the Verkhovna Rada of Ukraine, Decrees of the President, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine). It is analyzed the dynamics of the development of small business in Ukraine and features of the regional development of small business.

Based on a study of Ukraine's position in the Annual Business Climate Assessment rating, the World Bank Doing Business rating, it is proved that business development conditions are improving, the number of small and medium-sized entrepreneurs is increases. Despite positive government reforms, the main problems of small business development in Ukraine are highlighted: insolvency of business entities, high tax rates and complex tax administration, frequent changes in economic legislation, high regulatory pressure and corruption, low level of business confidence in government policies, low level of employment in Ukraine; increasing poverty of the population; lack of mutual social responsibility among businessmen and employees; lack of social protection of small businesses, etc.

In order to create favorable conditions for entrepreneurial activities, it was established the priorities for government support of business (reducing the number of documents necessary for doing business, simplifying tax

administration and facilitating access to legislative information on doing business through creating a single information resource, socializing small businesses). The development of mechanisms for improving the level of socialization of small business will help to create a powerful middle class in the economy of Ukraine.

Key words: *government regulation, financial market, small business, socialization of small business*

Постановка проблеми. В умовах реформування економіки України значної ролі набуває стимулювання розвитку малого підприємництва, завдяки чому стає можливим досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому: створення нових робочих місць, підвищення рівня доходів, формування на місцевих ринках конкурентного середовища щодо пропозиції товарів та послуг, підвищення їх якості.

У зв'язку з тим, що мале підприємництво за своєю економічною природою представляє діалектичну єдність двох сторін: загальноекономічного змісту і соціальної форми, стає необхідним визначити механізми соціалізації малого підприємництва, як одного з інструментів державного економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку малого підприємництва, питанням державної підтримки малого бізнесу присвячено роботи багатьох вчених серед яких Стегней М.І., Бошинда І.М. [1], Сабіна Н.Ю., Верьовіна І.М. [2], Колісніченко П.Т. Однак, в сучасних умовах реформування економіки України виникає необхідність поглибленого дослідження механізмів державного регулювання малого підприємництва, що дозволить визначити напрямки підвищення його ефективності та розвитку.

Метою статті є визначення особливостей державного регулювання розвитку малого бізнесу та напрямів його соціалізації в Україні для забезпечення економічного зростання і стабільності країни.

Виклад основного матеріалу. Згідно ст. 55 Господарського кодексу України під малими підприємствами (МП) розуміються – фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці або юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [4].

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва в Україні здійснюється відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави і сектору малого підприємництва. Державна підтримка малого підприємництва на місцевому рівні здійснюється в рамках впровадження регіональних і місцевих програм відповідно до Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва» [5]. Державне управління суб'єктів малого підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва включає економічні механізми (механізми державного управління банківською, податковою, грошово-валютною діяльністю); інформаційні механізми (надання інформації, створення інформаційно-телекомунікаційних мереж); правові механізми (закони Верховної Ради України, Укази Президента, постанови Кабінета Міністрів України) [5].

За даними Державної служби статистики на кінець 2017 року в Україні налічувалось 322,9 тис. суб'єктів МП (проти 291,1 тис. в попередньому році). Підприємства з кількістю найманих працівників

менше 250 осіб становили понад 99% всіх підприємств в економіці підприємництва, на їх долю припадало 61% загальної зайнятості в підприємстві, 54% загального обсягу реалізованої продукції та 47% створеної у підприємстві доданої вартості. 89% усіх підприємств працюють у секторі послуг, і на них припадає майже 45% зайнятості, а також вони генерують 56% доданої вартості [6-7].

В Київській області у 2017 році налічувалося 18403 малих підприємств, а на 2018 рік їх вже налічувалось 19045 одиниць, що складає 95% від загальної кількості підприємств регіону. У 2018 році 14% підприємств всієї економіки були розташовані у столиці – Києві, і на них було зайнято 24% робочої сили (87766 малих підприємств). Крім цього, у Києві було зосереджено 11% приватних підприємців та 25% загальної кількості юридичних осіб. На останні припадало 30% робочої сили і 40% обсягу реалізованої продукції всієї економіки України [6-7].

Однією із пріоритетних реформ Уряду є створення сприятливих умов для ведення бізнесу. Згідно щорічної оцінки ділового клімату Annual Business Climate Assessment, Центральний індекс дослідження, «Індекс ділового клімату», зріс на 5 пунктів, порівняно з 2015 роком. Він свідчить, що оптимізм малих та середніх підприємців щодо розвитку свого бізнесу у найближчі півроку зріс. Разом із цим, оптимізм щодо зростання бізнесу у найближчі 2 роки дещо зменшився.

Підвищення позиції України у рейтингу Світового банку «Doing Business» є одним з ключових стратегічних індикаторів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [8]. В 2019 році Україна займає 76 місце в загальному рейтингу, підвищивши позиції в порівнянні з 2018 роком (80 місце). При підвищенні загального рейтингу на 5 позицій, Україна продемонструвала зростання за шістьма індикаторами: міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; захист

інвесторів; отримання дозволів на будівництво; врегулювання питання щодо неплатоспроможності; реєстрація власності [9-10].

Рівень довіри бізнесу до державної політики залишається низьким. Підприємці довіряють більшою мірою представникам приватного сектору, ніж органам державної влади та громадським організаціям. Створення сприятливих умов для підприємницької діяльності є більш важливим для опитаних МП, ніж пряма державна підтримка бізнесу. Підприємства очікують від держави конкретних заходів для сприяння бізнесу. Серед пріоритетів – зменшення кількості документів, необхідних для ведення підприємницької діяльності, спрощення податкового адміністрування та полегшення доступу до законодавчої інформації щодо ведення бізнесу через створення єдиного інформаційного ресурсу.

Особливості регулювання економічних процесів та сучасного стану малого підприємництва, дозволяють визначити проблемні соціально-економічні фактори, які негативно впливають на розвиток малого підприємництва в Україні: низький рівень зайнятості населення України; зростання бідності населення країни; відсутність взаємної соціальної відповідальності у підприємців і найманих робітників; зниження значущості інтелектуального потенціалу у процесі розвитку економіки; відсутність середнього класу, основи економічного розвитку країни; відсутність соціальної захищеності суб'єктів малого підприємництва.

Виступаючи особливим сектором економіки, малі підприємства здатні оперативно реагувати на динаміку попиту і насичувати ринок необхідними товарами та послугами, створювати робочі місця, забезпечувати швидку окупність витрат, ефективно протидіяти свавіллю монополій.

Під «соціалізацією малого підприємництва» слід розуміти процес розвитку підприємницької діяльності на основі забезпечення та узгодження соціальних інтересів усіх зацікавлених груп учасників

(працівників, власників, соціальних організацій) для отримання очікуваних результатів у відповідності з суспільними та економічними можливостями країни [2].

Соціалізація малого підприємництва дає можливість сформулювати напрями соціалізації економіки країни в цілому. Розвиток механізмів підвищення рівня соціалізації малого підприємництва допоможе сформувати потужний середній клас в економіці України (рис.1.).

Рис. 1. Механізми підвищення рівня соціалізації малого підприємництва

Джерело: розробка автора

Певні покращення в регуляторному середовищі малого бізнесу держава здійснила, однак залишаються проблеми з податковим механізмом (спрощення податкового адміністрування), інформаційним механізмом (створення єдиного інформаційного ресурсу), правовим механізмом (створення рівних умов для всіх суб'єктів малого бізнесу).

Дотримання регуляторних вимог малими та середніми підприємствами супроводжується значними витратами, насамперед

пов'язаними з реєстраційними процедурами, ліцензуванням, технічним регулюванням, санітарно-гігієнічним контролем та перевітками. Зміни у регуляторному середовищі України за останні 2 роки мають позитивну динаміку. Підприємці позитивно відгукуються про зміни у процедурі реєстрації бізнесу, початку користування приміщеннями та зменшення кількості перевірок.

Завдяки спільним проектам з місцевими органами влади українські підприємці можуть залучати ресурс зі ставками, значно нижчими за середньоринковий рівень. Так, підприємці міста Києва вже отримують кредит на інвестиційні цілі під процентну ставку 7,5%. Це стало можливим завдяки співпраці з Київською міською владою – саме за рахунок коштів місцевого бюджету, компенсується 50% від вартості кредиту [11].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Розвиток та розширення сектору МП задекларовано одним із пріоритетів державної економічної політики в Україні. Основними напрямками підвищення ефективності малого підприємництва виділено: надання розвитку малого підприємництва статусу реального пріоритету в державній та регіональній політиці країни, формування необхідної інституційної інфраструктури підтримки малого підприємництва; розвиток регуляторного середовища, сприятливого для соціалізації малого підприємництва; створення системи активізації інвестиційно-інноваційної діяльності. Реалізація цих напрямів сприятиме підвищенню ефективності малого підприємництва, соціалізації економіки та підвищенню темпів економічного розвитку країни.

Література

1. Стегней М.І., Бошинда І.М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості. Економіка і суспільство. 2018. №16. С. 495-499.

2. Орлова Н.С., Сабіна Н.Ю., Верьовіна І.М. Соціальні аспекти економічного розвитку України: монографія. Донецьк: Вид-во «Ноулідж» 2014. 201 с.
3. Колісніченко П.Т. Стан і тенденції розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Економіка і суспільство. 2017. №11. С.77-85.
4. Господарський кодекс України. Суб'єкти Господарювання // Господарський кодекс України № 436-IV від 16.01.2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/paran380#n380>.
5. Про державну підтримку малого підприємництва // Закон України №4618-VI від 22.03.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
6. Збірник статистики підприємництва в Україні:2018 // OECD. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf>
7. Кількість підприємств за їх розмірами за регіонами у 2018 році // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» // Указ Президента України від 12.01.2015 №5. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
9. Doing Business // Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=DoingBusiness>
10. BUSINESS CLIMATE: Doing Business Index 2018: How business-friendly is Ukraine? // Business Ukraine. URL: <http://bunews.com.ua/opinion/item/business-climate-doing-business-index-2018-how-business-friendly-is-todays-ukraine>
11. Малі підприємства з великим впливом: як і чому у світі підтримують малий та середній бізнес // Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/15/636754/>

References

1. Stegney, M.I. & Boschida, I.M. (2018), "The current state of small business: European experience, national realities and regional peculiarities", *Economics and Society*, 16, 495-499
2. Orlova, N.S., Sabina, N.Yu. & Veryovina, I.M. (2014), *Sotsial'ni aspekty ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Social aspects of economic development of Ukraine], Nulldzh, Donetsk, " 2014. 201 p
3. Kolisnichenko, P.T. (2017), "Status and trends of small and medium enterprises in Ukraine", *Economics and Society*, 11, 77-85.
4. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (2019), "Economic Code of Ukraine. Subjects of management", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15/paran380#n380> (Accessed 14 July 2019).
5. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Law of Ukraine "About state support of small business" №4618-VI of March 22, 2012, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (Accessed 14 July 2019).
6. OECD (2018), "Collection of statistics on entrepreneurship in Ukraine: 2018", available at: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Compendium-Entreprise-Statistics-Ukraine-2018-Ukrainian.pdf> (Accessed 14 July 2019).
7. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2018), "Number of enterprises by their size by region in 2018", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 14 July 2019).
8. The official site of Verkhovna Rada of Ukraine (2015), "Decree of the President of Ukraine "About the Strategy of Sustainable Development "Ukraine-2020" dated January 12, 2015, available at: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (Accessed 14 July 2019).

9. The official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2019), "Doing Business", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=en-USA&id=232ba380-67ec-4689-a90e-f67da7840f9e&title=DoingBusiness> (Accessed 14 July 2019).
10. Business Ukraine (2018), "BUSINESS CLIMATE: Doing Business Index 2018: How business-friendly is Ukraine?", available at: <http://bunews.com.ua/opinion/item/business-climate-doing-business-index-2018-how-business-friendly-is-todays-ukraine> (Accessed 14 July 2019).
11. Economical Truth (2018), "Small Businesses with Great Influence: How and Why the Small and Medium Businesses Support the World", available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/05/15/636754/> (Accessed 14 July 2019).